

Jaa

DANMARKS RUINER

Ruinrestaurering

Nordisk Seminar 9-12 april 1991

DOMKIRKERUINEN I KIRKJUBØ

- undersøgelse og forslag til en bevarende restaurering

Af Curt von Jessen

Ruinen er beliggende i et aggressivt miljø og er derfor stærkt udsat for nedbrydning. Curt von Jessen fortalte i sit indlæg om undersøgelserne og mente ikke, at der endnu var nogen tilfredsstillende løsning på problemet.

Kirkjuböur er Færøernes middelalderlige bispesæde anlagt på et smalt plateau på sydvestsiden af den sydlige del af Streymoy. Her er tre kirkebygninger i sten: 1) den ældste og nuværende sognekirke, 2) den gotiske domkirkeruin fra 1300-tallet og 3) ruinen af et sent, men udateret lille kapel længst mod syd.

To lange parallelt løbende længer nordvest for kirkerne er de velplejede ruinrester af underbygningerne til den forsvundne bispegård.

Undersøgelserne 1953-55

Med det formål at klarlægge bispeanlæggets bygningshistorie blev der i 1953-55 foretaget en omfattende udgravning af området i en fælles færøsk/norsk/dansk grave-, arkæologi- og arkitektindsats, hvor jeg deltog som gæst og studerende.

Domkirkeruinen - rapport 1986

Med henblik på en sikring af domkirkeruinen udbad Føroya Landsstyri og Føroya Fornminnissavn sig i 1985 en redegørelse for ruinens tilstand og forslag til videre foranstaltninger. Undersøgelsen gennemførtes i samarbejde med civilingeniør Eduard Troelsgård og værkfører Preben Hansen.

Tidligere foranstaltninger

Ruinen blev, om man så må sige, genopdaget og beskrevet i 1817 og fredet nogle år efter. Et fjeldskred i 1772 havde ødelagt alterhusets nordvestside. Det blev repareret i 1846 og siden hen fulgte i århundredets sidste del en række omfattende udbedringer, der er fortsat helt op til 1980.

Sognekirken blev lukket i 1863 på grund af fare for sammenstyrtning, og efter forgæves at have søgt efter plads til en ny kirke udarbejdedes forslag til tagdækning og istandgørelse af domkirkeruinen til afløsning af den lukkede kirke. Forslaget udarbejdedes af arkitekt Vilhelm Dahlerup. En landsindsamling blev sat i gang, men da de budgetterede udgifter ikke kunne dækkes, blev forslaget opgivet. Den lukkede sog-

nekirke blev i stedet sat i stand, sikret mod havet ved en stensætning og genåbnet. Udbedringer af domkirkeruinen blev fortsat.

Materialer

Forskellige basalttyper indgår i domkirkeruinens kassemur fra de blødere og stærkt porefyldte til de tættere. Et "geologisk snit" i 1954 lagt i de bagved liggende fjeldpartier fra de øverste hamre til havet viste, at alle de lokale stentyper var brugt ved opmuringen. Kun indvielses kors, relikvietavle og enkelte kilesten var indført stenmateriale.

Kassemuren er opført med mellemliggende fyld af mindre havsten. I fugerne i det oprindelige murværk er indbanket større og mindre tætsluttende kilesten. Kalkmørtlen er tilberedt af skelkalk, hvori ses rester af hvide og grå kamuslinger. Tilslaget er basalkorn - muligvis fra nærliggende moræneaflejringer. Kalkindholdet i forhold til tilslaget er omkring 2:1.

Fundamenter

I en bog om middelalderligt stenbyggeri siges det, at den færøske domkirke(ruin) er opført uden fundering. Det viste sig ikke at holde stik. De ca. 3 m brede og op til 2 m dybe fundamenter var funderet på 60-120 cm's lerlag direkte på grundfjeld. Og det nordøstre hjørne var funderet direkte på fjeld.

Murhjørner

Måling af hjørnernes hældning viste, at de 3 hovedhjørner - bortset fra enkelte lokale udskridninger - alle var i lod. Murfladerne var ligeledes i lod.

Afdækning

Vestmuren, der var og fortsat er den mest udvaskede af samtlige mure, dækkedes i 1894 af en stensætning, et lille tag med fald og vanddryp. Ved de fortsatte arbejder i 1905 blev denne afdækningsmåde ikke fortsat. Resten af murkronerne blev i stedet afdækket med en betonblanding med fald udefter. Hæri lagdes en række tagskifre med 2" vanddryp. Herpå et lag græstørv på tværs skåret i brede strimler (nb. uden membran mellem tørv og beton). Murkronernes græstørv fjernedes i 1955 og de har således i de sidste 36 år stået uden den beskyttelse mod nedtrængende fugt, som græstørvslaget utvivlsomt gav.

Vandgennemtrængning

Vand sætter ind i ruinens murværk - såvel fra siderne gennem de åbne fuger og fra oven gennem den ubeskyttede murkrone.

Endvidere sætter vand ind fra bunden af hvælvsafsætningerne, der virker som tragte, der opsamler vandet i bunden, hvorfra det løber gennem murværket og ud på murens modstående 1,5 til 2 m længere nede end tragtens bund.

Vestmuren

Som nævnt er vestmuren den mest udvaskede del af ruinen, og flere sten er styrtet ned. Her ses kernemurens indhold mellem de to fortaendinger til et vesttårn, der ikke er blevet opført.

Revner

Der er i alle mure konstateret gennemgående revner, som dog ikke skyldes sætninger af funderingen, men revner som følge af indre tryk fra ophobet materiale i murværket - og frost.

Arkitekturled

False og sprosseværk i samtlige vindueshuller, 5 mod syd og 2 mod øst, er alle stærkt forvitrede. Af det indre sprosseværk er kun få rester tilbage. I falsenes spidsbuede profiler både udvendig og indvendig savnes mange sten. Og rosevinduet i alterhusets vestside er helt forsvundet (ved fjeldskredet i 1772). Kun et par indvendige karmsten er her tilbage.

Skjoldbuer og kragsten med ribberester er delvis bevaret i alterhuset. Herfra stemmer tillige den ene slutsten, som opbevares i ruinområdets lapidarium.

Kirke

I kirkerummet er bevaret - i stærkt forvitret tilstand - småplinte, baser og kapitæler. Søjleskafterne i koret er kun bevaret over boldhøjde.

Figurer

I toppen af spidsbuernes vinduer er indvendigt endnu synlige i koret en biskopsfigur og i skibet et kongehovede.

Hvælvlommernes vederlagssten er blomsterknuder og figursten. I midtfaget mod syd formet som en lille bærende mandsfigur.

Sammenlignes fotografier fra 1954 med fotografier fra 1985, ses det tydelige, at der er forsvundet materiale over de sidste 30 år fra såvel biskop som mandsfigur.

Portalerne

Værst er det imidlertid gået ud over portalernes buestik, kapitæler og søjlebundter. Kun det grovere forløb kan erkendes. Hvad gør man her?

Foranstaltninger

Undersøgelserne i 1985 mandede ud i et forslag til en istandgørelse og udfugning af vestmuren. Her kunne man øve sig uden stor skade på det oprindelige og derefter træffe nærmere beslutning om det fortsatte arbejde.

Endvidere blev det foreslået at afforme de vigtigste figurer og arkitekturled.

Ved en senere lejlighed blev det for norsk side foreslået at give navnlig portalernes forvitrede sten et tyndt lag pudsmørtel i de udhulede partier, som et offerlag.

I 1988-89-90 er undersøgelserne fortsat med bestemmelse af basalttyper og en nærmere kortlægning af murværkets tilstand.

Endelig har man analogt med projektet til en overdækning af ruinen i Hamar været inde på tanken om en overdækning i Kirkjuböur. Men endelig afgørelse er ikke truffet. Ruinen står i venteposition foran de kommende bevaringsplaner.